

ustanoviteljev, ali uspeh truda bude minimalen; kajti tista dekleta, ki so v družbi, ne potrebujejo društvenega varstva in vzgoje, a one ki jo potrebujejo, niso v družbi.

Vseh razumnikov dolžnost pa bodi, najti srednjo pot, da podajejo narodni odrasli mladini tako vzgojo in zabavo, ki bo mikala mladino, ob enem pa blažila srce ter bistrila um. Potem bode ob enem posledica tega, da mesta ne bodo več brezdnó, kjer narod telesno in moralno propada.

Narod v celoti bode prej ali pa slej deležen vseh javnih državljanskih pravic, in sveta dolžnost vsakega rodoljuba bodi, da se narodu poskrbi za to potrebna vzgoja.

V dosego tega zmotra moramo pa skrbeti za:

1. ustanovitev bralnih društev in javnih knjižnic vsaj v vsaki vasi, kjer je narodna šola;
2. ustanovitev pevskih društev;
3. ustanovitev javnih knjižnic po večjih mestih s primerno veliko bralno sobo;
4. ustanovitev telovadnih društev;
5. uvedenje predavanj o vseh strokah človeškega znanja;
6. ustanovitev igralnih družeb, ki bi prirejale predstave tudi po večjih vaseh in trgih.

Kako bi se dalo vse to izvršiti, o tem razmotrivam v sledečem članku.

(Dalje prih.)

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

H.

O zgodovini avstrijsko-ogerske pogodbe.

(Dalje.)

tej adresi so zahtevali obnovitev prejšnje ogerske ustave, stare pravice in svoboščine in venčanje ogerskega kralja. Potem šele naj se uredi razmerje med Ogersko in drugimi deželami naše države. A pogajanja z Ogersko so se razbila. Erdeljski poslanci so sicer ustopili v širši državni zbor na Dunaju, a s tem se ni veliko doseglo.

Schmerlingova politika tudi v Avstriji ni uspela, ker je imela mnogo nasprotnikov. Pri proračunski razpravi leta 1865. je zlasti Moric pl. Kaisersfeld ostro obsojal Schmerlingovo politiko in se odločno potezal za ogerske pravice. Schmerling se je branil in skušal dokazati, da morajo Ogri pripoznati državno ustavo. Na ta način je upal,

da se bodo udali Ogri. Položaj naše države nasproti inozemstvu ni bil ugoden, zlasti s Prusijo in Italijo ni imela Avstrija prijateljskih razmer. Schmerlingovi neuspehi so končno cesarja pripravili, da je 27. mal. srpana odslovil Schmerlingovo ministerstvo.

Franc Deák je mnogo k temu pripomogel, da se je izpremenil notranji zistem. Priobčil je namreč v časopisu „Pesti Napló“ dne 16. mal. travna znameniti velikonočni uvodni članek, v katerem se je naravnost obrnil na cesarjevo modrost in pravicoljubje, da se zopet začnejo razprave o ureditvi avstrijsko-ogerskih razmer. Z odstopom Schmerlingovim se je tudi za nekoliko časa razveljavila februarška ustava, kar je vzbudilo novo nezaupanje na Ogerskem. Vendar pa se je zopet sprožilo ogersko vprašanje. Dunajski in peštanski časopisi so se mnogo bavili s to rečjo, politiki so se pa posvetovali o nadaljnih korakih. Nj. veličanstvo je želelo, da se končno rešijo obestranske razmere. Za spravo je delovala tudi nova ogerska vlada, v kateri je bil Jurij pl. Majláth dvorni kancelar, baron Pavel Sennyey pa tavernik in predsednik ogerskega namestništva. V Avstriji pa je ministerski predsednik grof Rihard Belcredi dobil naročilo, da se pogaja z Ogri zaradi pogodbe.

Cesar je potem sklical ogerski državni zbor, ki se je sešel dne 10. grudna l. 1865. V prestolnem govoru je cesar posebno naglašal, da ima državni zbor najprvo določiti Ogerski in drugim deželam širne države skupne reči. Četudi je bilo še mnogo ovir odstraniti, vendar so bili poslanci mirnejši nego leta 1861. Izvolili so meseca svečana l. 1866. poseben odsek, ki bi izdelal načrt o „skupnih rečeh.“ Predno pa je odsek svoje delo dovršil, nastala je vojska s Prusi in Italijo. Odsekovo poročilo je služilo v podlago ogerskemu zakonskemu členu XII. z leta 1867, s katerim je Ogersko dovršilo državnopravno pogodbo.

Cesar je imenoval že dne 20. svečana l. 1867. ogersko ministerstvo, in s tem se je uvedel državnopravni dualizem. Avstrijski državni zbor pa je bil sklican šele 18. sušca, torej šele potem, ko so bili Ogri že dosegli svoje zahteve. Torej se je tudi avstrijski državni zbor udal v svojo osodo ter potrdil novo pogodbo. Dne 8. rožnika so Ogri venčali svojega kralja. Avstrijske zakone o skupnih rečeh, o delegacijah in o skupnem ministerstvu so proglasili dne 21. grudna l. 1867.

Avstrijsko-ogerska pogodba se ni sklenila na določen čas, ampak ima zakonito veljavo toliko časa, dokler obstojé v pragmatični sankciji in v zakonu z leta 1867. določeni pogoji. To pravomočno pogodbo ne morejo enostransko premeniti ali celó odpraviti. Sedaj se vršéča pogajanja o avstrijski ogersko pogodbi ne bi mogla odpraviti pogodbe same, ki bi ostala pravomočna tudi v slučaju, da se ne obnovi do konca leta 1897. sklenjena gospodarstvena pogodba.

Državnopravno pogodbo z leta 1867. so doslej že nekoliko spremenili s tem, da so razširili področje skupnega ministerstva in delegacij. Po avstrijskem zakonu z dne 22. februarja 1880. in enakem ogerskem zakonskem členu VI. z leta 1880. upravlja namreč Bosno in Hercegovino skupni državni finančni minister, letni proračun za upravo imenovanih dežel pa spada v področje delegacij. Omenjena zakona sta torej pomnožila obema državnima polovicama skupne reči.

(Dalje prih.)

Kulturne slike s Kranjskega.

(Spisal Jos. Ciperle.)

3. Kranjsko v stari dobi.

Nala je Kranjska dežela. A vendar znamenita je že po svoji legi in po svoji zgodovini. Ni je bilo do najnovejšega časa zemlje v Evropi, koja bi bila poklicana v zgodovini igrati takovo ulogo, kakoršno je igrala ravno zemlja Kranjska. Ni je pa tudi zemlje v Evropi, koja bi bila toliko trpela, ki bi bila toliko napojena s krvjo vojniov, kakor ravno zemlja Kranjska. Vrag za vragom si jo je prisvojal že od pamtiveka, vrag za vragom je teptal in pustošil nje tla, vrag za vragom je moril in žgal po nji. Cela Kranjska ima zgodovinska tla, ni ga v nji skoro kraja, kjer bi se ne bilo vršilo kdaj kako zgodovinsko dejanje. Prvi vrage, ki so divjali po nji, so bili Rimci, za njimi so pridrvili Hunci, potem razni grmanski rodovi, za temi Turki, Benečani in v najnovejši dobi še Francozi.

Najvažnejšo ulogo je pa igrala Kranjska v bojih proti Turčinu, onemu nekdanjemu zakletemu sovražniku evropske kulture. Doba turških vojsk je pa tudi v istini junaška doba naroda slovenskega. Skozi stoletja je bila Kranjska dežela oni mogočni zid, ob katerega se je zaletaval kruti Turčin, hoteč porušiti Avstrijo in Nemčijo. Med tem, ko so stali prebivalci Kranjskega stoletja na straži, živeli so narodi na severu in zapadu Evrope v miru, gojili svoje literature in jezike, ter so postali mogočni in merodajni v književnosti in politiki. Kranjska dežela pa je zaostala žalibog v tem iz navedenih vzrokov, kajti v vednih bojih se ne goji književnosti. V zahvalo zato gledajo pa danes srpo Kranjsko deželo oni, kojim je bila nekoč zaščitnica, ker hoče ona z lastnimi močmi povzdigniti se na ono stališče, koje zavzemajo že druge dežele. Raje bi pač videli ti ljudje, da bi se ona po njih navodilih ravnala, ne iz ljubezni do nje, marveč iz gole sebičnosti. Zastonj Slovencu namreč še nihče ničesa ni storil.

Pod oblastjo Rimljanov je pripadala Kranjska dvema rimskima provincijama: Panoniji in Iliriku. Reka Sava je bila meja med